

03. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Unsurları: Hayali Memduh'un Karagöz Perdesi Külliyyatı Örneđi¹

Selma ADAY²

APA: Aday, S. (2024). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Unsurları: Hayali Memduh'un Karagöz Perdesi Külliyyatı Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 33-53. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1502173>.

Öz

Dil öğretimi sadece hedef dilin yapısını ve işleyişini öğretmekle kalmaz; aynı zamanda farklı kültürlerin birbirini etkileyerek kültürleşme sürecine katkıda bulunur. Dil, çağın ihtiyaçlarına göre değişerek kültürün taşıyıcısı olma özelliğine sahiptir. Bu bağlamda, günümüzde kültür aktarımı, yabancı dil öğretiminin bir amacı olmanın ötesinde, dil edinim sürecinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ve hedef dili öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple yabancı dil öğretiminde hazırlanacak her türlü materyallerde Türk kültürünün zengin yazılı ve sözlü kültür öğelerini kullanmak gerekir. Geleneksel Türk tiyatrosunun en sevilen metinlerinden biri olan Karagöz metinleri, yazılı metinler olmanın yanında göstermeye dayalı sanat ürünlerindedir. Çok geniş bir coğrafyada farklı milletler tarafından bilinen Karagöz oyunları, Türk temaşa sanatının güldürürken düşündüren, dönemin sosyal gerçekliğini yansıtan, halkın beğenisini kazanmış metinlerdir. Hedef dili öğrenen gruplar kendi kültür dairesi içerisinde daha önceden gördükleri kültürel öğeleri daha kolay benimserler. Karagöz metinleri, mevcut şahıs kadrosu, ele aldığı sosyal konular ve zengin kültürel birikimiyle öğrencilere hedef dili sevdirek öğrenilen dilin kültürünü de öğrenmelerini sağlar. Bu çalışma, Türk tiyatrosunun önemli hayalilerinden kabul edilen Hayali Memduh Bey'in "Karagöz Külliyyatı" adlı Osmanlı Türkçesiyle yayımlanan çalışmada yer alan "Karagöz'ün Aşçılığı, Karagöz'ün Salıncak Sefası, Karagöz'ün Evlenmesi ve Karagöz'ün Yalova Sefası" adlı oyunlarındaki zengin halk kültürü öğelerinin yabancılarla Türkçe öğretimi derslerinde hangi açılardan kullanılabileceği hususu üzerinedir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, Hayali Memduh Bey, kültürel unsurlar, Karagöz Oyunları

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %20

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 19.05.2024-**Kabul Tarihi:** 20.06.2024-**Yayın Tarihi:** 21.06.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1502173

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkçe Öğretim Merkezi / Dr., Kütahya Dumlupınar University Turkish Language Teaching Center (Kütahya, Türkiye), selmaatay@windowsslive.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0003-3212-5468> **ROR ID:** <https://ror.org/03jtrja12>, **ISNI:** 0000 0004 0595 6407, **Crossreff Funder ID:** 501100008348

Cultural Elements in Teaching Turkish as a Foreign Language: The Example of Hayali Memduh's Karagoz Curtain Oeuvre³

Abstract

Language teaching does not only teach the structure and functioning of the target language; it also contributes to the process of acculturation of different cultures by influencing each other at the same time. Language has the feature of being the carrier of culture by changing according to the needs of the age. In this context, culture transfer has become an integral part of the language acquisition process beyond being a goal of foreign language teaching, and it facilitates learning the target language. For this reason, it is necessary to use rich written and oral cultural elements of Turkish culture in all kinds of materials to be prepared in foreign language teaching. Karagoz texts, which is one of the most popular texts of traditional Turkish theater, are not only written texts but also art products based on display. Karagoz plays, which are known by different nations in a very wide geography, are texts Turkish contemplation art that make people think while making them laugh, reflect the social reality of the period and have gained the appreciation of the public. Groups learning the target language more easily adopt cultural elements they have already seen within their own cultural circle. Karagoz texts enable students to learn the culture of the target language by endearing it to the target language with its existing cast of characters, social issues that deals with and its rich cultural accumulation. This study focuses on how the rich elements of Turkish folk culture found in the plays "Karagöz'ün Aşçılığı" (Karagöz's Cooking), "Karagöz'ün Salıncak Sefası" (Karagöz's Swing Pleasure), "Karagöz'ün Evlenmesi" (Karagöz's Marriage), and "Karagöz'ün Yalova Sefası" (Karagöz's Yalova Pleasure) included in "Karagöz Külliyatı" (The Complete Works of Karagöz), a publication in Ottoman Turkish authored by the esteemed figure of Turkish theater, Hayali Memduh Bey, can be utilized in Turkish language teaching classes for foreigners.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, Hayali Memduh, Cultural elements, Karagoz plays.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 20

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 19.05.2024-**Acceptance Date:** 20.06.2024-

Publication Date: 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1502173

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

Dil, bir milletin kültürel değerlerinin başında gelir. Kültürel değerlerde insanın yaşadığı coğrafyaya ve aidiyet kurduğu topluma göre şekillenmektedir. Edebiyat, musiki, resim, dans, mimari, spor, halk oyunları, yemekler, giyim-kuşam, inançlar, kültürün taşıyıcısı olarak o millete mahsus özellikler taşır.

Tek tipleşen ve küreselleşen dünyada iletişim ve iş imkânlarını artırmak, kişisel gelişimi desteklemek ayrıca farklı kültürle etkileşimi sağlamak için yabancı dil öğretimi zaruri bir ihtiyaç halini almıştır. Yabancılara Türkçe öğretimi sadece bir dil öğretim eylemi değil aynı zamanda bir kültür aktarım işidir. Dilin canlı bir varlık olduğu gerçeğinden hareketle yabancı bir dili öğrenmek yalnızca o dilin gramer yapısını, sistematüğini öğrenmek değil aynı zamanda yeni bir kültürle muhatap olmak demektir. Öğrencilere ders materyalleri hazırlanırken hedef dilin kültürel unsurlarını materyallere entegre etmek yerinde bir tercih olacaktır. Söz konusu olan bu kültür aktarımında birçok kaynak kullanılabilir. Bu kaynaklardan biri de temaşa sanatlarından olan Karagöz metinleridir.

Geleneksel Türk tiyatrosu oyunlarından biri olan Karagöz'ün kökeni ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde Türkler tarafından geliştirildiği, Hindistan kökenli olduğu, Türkler tarafından Bizanslılardan alındığı, Çin kökenli olduğu, Orta Asya Türkleri tarafından yaratıldığı, Mısır'dan Osmanlı'ya getirildiği gibi görüşler ortaya atılmıştır (Kudret, 2013:9-15).

Geleneksel Karagöz oyununun Türk toplumundaki tarihi gelişim seyrine bakılırsa başlangıçta Karagöz olarak ortaya çıkmadığı, "gölge oyunu" kavramı içinde "Zıllı-i hayâl (hayalin gölgesi) terimiyle adlandırıldığını görmekteyiz (Siyavuşgil, 1938: 5). Başlangıçta hayal veya hayâl-ı zıll olarak adlandırılan Karagöz oyunlarının Şeyh Küşteri ile çeşitlenerek göstermecî tiyatro eserlerinin seyirci odaklı farklılaşmasından söz etmek mümkündür. "*Meddah, Karagöz ve Orta Oyunu üzerine gerçekleştirilen araştırmalar, seyircinin oyunlarda önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Gerek toplum bütünlüğü içinde değerlendirilebilecek muhtemel (potansiyel) seyirci olsun; gerekse icrayı takip eden mevcut seyirci olsun, Geleneksel Türk Tiyatrosu'nda oyunun yapısında, sahne düzeninde, konusunda, gündemi ve cemiyeti takip ettirme noktasında etkili olmuştur*" (Emeksiz, 2008:66-67).

Halk bilimi ürünlerinin çeşitlenme özelliğinden de hareketle icracı yani hayali, Karagöz oyunundaki metni, seyircinin takındığı tutum, mekan, eğitim, meslek ve cinsiyete göre değiştirebilmektedir.

Karagöz oyunları başta İstanbul merkezli olmak üzere halkın beğenisi neticesinde Anadolu'da da icra edilmiş ve halk tarafından rağbet görmüştür. Osmanlı Devleti'nin bir imparatorluk olması nedeniyle bünyesinde farklı etnik azınlıkları barındırması açısından da dikkat çekicidir. "*Hakikaten Karagöz perdesi, İstanbul'u bütün tipleriyle bütün örf ve adetleriyle aksettiren bir aynadır ve bu aynanın gözünden ne çarpık bir karakter, ne de yanıpır bir hadise kurtulur.*" (Siyavuşgil, 1938: 16). Bahar Akarpınar, "Türk Gölge Oyunu Karagöz'de Zımmî Tip ler" başlıklı makalesinde "Osmanlı dönemi İstanbul'unda yerli ve göçmen olmak üzere Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin, Süryanilerin, Katolik Latinlerin, Anadolu ve Rumeli'den gelen Müslümanların, Mısırlıların, Bulgarların, Sırpların, Arnavutların, Romenlerin, Rusların, İran Azerilerinin, Endülüs Araplarının vb. farklı dini, etnik kimliklere sahip toplulukların yaşamakta olduğunu" ifade etmektedir (Akarpınar, 2004:19-34).

1.Karagöz Oyunlarını Yeniden Düzenlemek ve Dil Öğretiminde Kullanmak

Kültür aktarımında hedeflenen amaçların gerçekleştirilebilmesi için öğrenciye hedef dilin sosyal ve kültürel yapısı, değer yargıları, dünya görüşü belirli ölçüler dâhilinde verilmelidir. Burada asıl önemli

nokta, öğrenciye hedef dil sevdirilerek, öğrencinin o dile ve kültüre olan ilgisi ve merakının canlı tutulmaya çalışılmasıdır. Nasıl ki dil öğretiminde dil bilgisi ve sözcük öğretimi çok önemliyse kültürel öğelerin aktarımı da aynı ölçüde önemlidir (Karaali, 2018:326-337).

Yabancı dil öğretimi kültür öğretimidir. İnsanlar ait oldukları toplumun ve o topluma ait kültürün kelime ve kavramlarıyla kendilerini ifade ederler. Bütün kelime ve kavramların arkasında bir kültür geçmişi vardır. Bu sebeple toplumun yapısı ve sosyal değerleri dikkate alınmalıdır (Kalfa,2013:170). Dil öğretimi, öğrencilerin sadece iletişimsel dil becerilerini geliştirmekle sınırlı değildir. Aynı zamanda, öğrencilere öğrendikleri dilin kültürüyle de tanışma fırsatı verilerek öğrenme süreçleri kolaylaştırılabilir. Bu durum, hedef dilin konuşulduğu ülkenin veya ülkelerin kültürel dokusu içinde öğrenilmesini sağlamak, dilin işlevselliğini artırmak için önemli bir unsurdur(Çelik, 2019:43).

Bir dili öğretmenin, aynı zamanda o kültürün öğelerinin de öğretilmesi amacı doğrultusunda yabancılarla Türkçe öğretirken bizim kültürümüzden doğup büyümüş Hacivat ve Karagöz metinlerinin kullanılması, bu metinlerle ve etkinliklerle hem dil kurallarının kavratılması hem de kültür öğelerimizin aktarılması oldukça etkili bir yöntem olacaktır. Hacivat-Karagöz metinleri zengin halk kültürü unsurlarını barındırmaktadır.

Geleneksel Türk tiyatrosunun en sevilen türlerinden biri olan Karagöz oyunlarını sadece belli bir zamansal daireye sıkıştırmak yerine geçmişte olduğu gibi toplumsal sorunları dile getiren, sosyal hayatı aksettiren, hayatın içine katılan metinlere dönüştürmek gerekmektedir. Karagöz ve Hacivat'ın geleneksel konuşma üslubuna sadık kalınarak, zıtlıklardan, yanlış anlaşılabilir kelimelerden, kafiyelerden, nüktelerden yararlanılarak doğru ifadeye ve verilecek mesajı gidilip mesajın hafızada kalıcı hale getirilmesi sağlanabilir (Türkyılmaz,2013:51-58).

Karagöz metinlerinde tiplerin birbirlerini selamlamaları, oyundaki tiplerin birbirleriyle olan sohbetleri, dönemin yeme içme ve mutfak kültürü, şehirlî yaşamın temsilcisi Hacivat'ın köylü tipi Karagöz'e karşı olan tutumu, kutlama ve törenler, hayatın geçiş dönemi ile ilgili unsurlar, halk edebiyatı türlerinin ve kalıplaşmış sözlerin kullanımı Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Türk toplumuna özgü belli başlı özellikler bağlamında verilebilir.

2. Hayali Memduh Bey

Yirminci yüzyıla damga vurmuş, Abdülhamit döneminin (1876-1908) tanınmış hayalilerinden Hayali Memduh Bey, Aksaray doğumludur. Selim Nüzhet Gerçek tarafından kaleme alınan Türk Temaşası adlı eser şu bilgiyi yer almaktadır: “*Şimdiki hayalîcilere gelince iptida Memduh beyi zikretmek lazım gelir. Mumaileyh bu san'at ile meşgul olanların eskisi değilse de en ustalarındadır. Kendisinin başlıca meziyetlerinden biri de aynı zamanda tasvir kesmek san'atine olan derin vukufudur. Bu gün oynatılmakta olan tasvirlerin umumiyetle kendisinin eseridir...*” (Gerçek, 1930:90). Hayali Memduh'un yalnızca tasvirleri değil, düzenli olarak sınıflandırılmış el yazması metinler de Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır. Ayrıca Karagöz sanatçısı olarak kendi imzasıyla matbu oyun yayınlayan ilk hayalci de Hayali Memduh Bey'dir. Metin And da “Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu” adlı çalışmasında hayali Memduh'a ait oyunların adlarından bahseder (And, 1977: 284).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Hayali Memduh Bey tarafından 1922'de yayınlanan "Karagöz Perdesi Külliyyatı" adı altında yazılan Karagöz oyunlarının yabancılara Türkçe öğretimi⁴ derslerinde hangi açıdan kullanılabilceği hususu üzerinedir. Karagöz gösterileri, geniş bir karakter yelpazesıyla birlikte, dönemin sosyokültürel dokusunu yansıtan ve halka seslenen metinlerdir; bu nedenle, zengin halk kültürü unsurlarını bünyelerinde barındırırlar. Ders materyalleri hazırlanırken hedef dilin kültür unsurlarını yansıtan güncel metinlerin yanında dönemin kültürünü yansıtan geleneğe hâkim bir icracı tarafından ortaya konan metinler de kullanılmalıdır.

Problem Cümlesi

Araştırmanın problematiğini "Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürel bir aktarım aracı olarak Hayali Memduh'un Karagöz Perdesi Külliyyatı nasıl kullanılabilir?" sorusu oluşturmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Literatür taramalarında kullanılan doküman inceleme yönteminden faydalanılmıştır. "Doküman inceleme, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 187). Doküman inceleme metodu aracılığıyla sağlanan veriler, dil öğretimi, dilbilgisi kavramları ve kültür aktarımı açılarından değerlendirilmiştir. Bu çalışmada Hayali Memduh'un Osmanlı Türkçesi olarak yayımladığı metinler İstanbul Atatürk Kitaplığı'ndan çevrimiçi olarak temin edilmiş ve metinler Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Bu 10 oyundan oluşan külliyyatta şu oyunlar vardır: Karagöz'ün Gelin Olması (Ters Evlenme), Karagöz'ün Mirasyediliği (Ağalık, 2 perdelik), Çifte Sihirbazlar (Karagöz'ü Çarpılması, 1 perde), Karagöz'ün Yalova Sefası, Karagöz'ün Aşçılığı (4 perde), Karagöz'ün Evlenmesi Yahut Üç Sevdalılar (Mandıra), Karagöz'ün Divaneliği (Tımarhane 3 perde), Karagöz'ün Sünnet Olması Yahut Hayal İçinde Hayal (Sünnet, 6 perde), Karagöz'ün Yazıcılığı (4 perde), Karagöz'ün Salıncak Sefası'dır (4 perde). Çalışma, halk kültürü unsurlarının yoğunluğu nedeniyle "Karagöz'ün Evlenmesi (KE), Karagöz'ün Salıncak Sefası (KSS), Karagöz'ün Aşçılığı (KA) ve Karagöz'ün Yalova Sefası (KYS)" adlı oyunlarıyla sınırlandırılmıştır. Çalışmada alıntılar yapılırken kısaltmalar kullanılmış ve sayfa numaraları verilmiştir.

Hayali Memduh Bey tarafından oluşturulan bu metinlerdeki kültür unsurları tespit edilirken dil öğretimi çerçevesinde hazırlanan Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde "Sosyokültürel Bilgi" (Common European Framework of Reference for Languages [CEF], 2001, s. 97-98) başlığında bulunan ölçütler⁵ dikkate alınmıştır.

⁴ Karagöz oyunları ile dil öğretimi ve kültür aktarımı üzerine benzer çalışmalar için bk. Şerife Akpınar, Hacer Harmankaya, Hasan Haşimoğlu, "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Unsurları: Günümüz Karagöz Oyunları Örneği" Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi (AKEF) Dergisi, 2023, 5(3), 733-753.

⁵ Bu konuda bkz. Akpınar, Ş., Harmankaya, H., Haşimoğlu, H. (2023) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Unsurları: Günümüz Karagöz Oyunları Örneği, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (3), 733-753.

Tablo 1. Kültür Unsurları Tablosu

ALT ÖGE.	1. GÜNLÜK YAŞAM	2. YAŞAM ŞARTLARI	3. KİŞİLER ARASI İLİŞKİLER	4. DEĞERLER, İNANISLAR VE TUTUMLAR,	5. SOSYAL TOPLUMSAL ÂDETLER	6. TÖRENSEL DAVRANISLAR
a	Yiyecek -içecek	Yaşam standartları	Kişiler	Meslek grubu	Giyim-kuşam	Hayatın geçiş dönemleri
b	Yemek zamanları, sofrada adabı		Toplumdaki sınıf yapısı ve sınıflar arası ilişkiler,	Bölgesel kültür	Davranış ve söyleyiş adetleri	Kutlamalar
c	Ulusal bayramlar-çalışma zamanları		Aile yapısı ve ilişkiler	Tarihi kişi ve olaylar	Deyim	
d	Boş zaman etkinlikleri.(okuma alışkanlıkları,medya)		Siyasi ve dini gruplar arasında ki ilişki	Sanat(müzik, edebiyat vb.)	Atasözü	
e.	Spor		İrk ve toplum bilim	Mizah	Karşılama Vedalaşma	
f.	Hobiler				Dua ve beddua, İnançlar	
g.					Argo	

Bulgular

Karagöz'ün Salıncak Safâsı adlı oyun dört perdeden oluşmaktadır. Oyun, Karagöz'ün parasız ve işsiz olması ve Hacivat'tan kendisine iş bulma konusunda yardım talebinde bulunmasıyla başlar. Hacivat Karagöz'e güvenmediği için iş bulmak istemez. Karagöz'ü ikna etmesiyle kendi salıncığını ona verir ve salıncak işini yapmasını söyler. Sallanmak için gelen müşteriler (Spor meraklısı Settar, Tiryaki, Celeb Bayram, Kayserilili Recep Usta, Eskiçi Mişon) ile Karagöz arasında geçen diyaloglar vardır. Karagöz, müşterilerinden şarkı söylemelerini isteyerek hem eğlenir hem de çalışır. Kadın kıyafeti giyen Hacivat, Karagöz'ü denetler ve parayı cebine indirip indirmediğini kontrol eder.

Aydın, okumuş tipinin temsilcisi olan Hacivat ve arkadaşları, Karagöz'ün anlayabileceği dilden daha çok dönemin kültür dili olarak kabul edilen Farsça ifadeler kullanmayı tercih etmektedir. Örneğin Tiryaki, Karagöz ile konuşmasında ona “ Men çe guyem, tamburem çe gused/ Ben ne söylüyorum, sen ne anlıyorsun” söz kalıbıyla Karagöz'ü eleştirmektedir. Tiryaki'nin Farsça'yı kullanması dönemin çok dilliliği açısından bir örnek teşkil etmektedir.

Karagöz, salıncakta sallanan müşterilerinden türkü söylemelerini ister bunun üzerine müşteri Tiryaki, hoş bir şarkı var onu söyleyeyim diyerek Hicaz makamı Rumeli türküsü söyler : “*Pencere açıldı Bilal*

oğlan piştov patladı/ Varın bakın kanlı Bilal oğlan kimi hakladı/ Ben sana varmam Bilal oğlan ben sana varmam/ Yedi yıl karşımda dursan gene gene yalvarmam (KSS, s.12) *Karagöz'ün Salıncak Sefası* adlı oyunda üçüncü perdede *Celeb Bayram sahneye “Tuna'da çırpar bezini/ Kim sevmez mori dilber kızını/ Öpseydim ela gözünü ....* (KSS,s.13) şarkısını söyler. Oyundaki diğer karakterlerden Celeb Bayram ve Kayserili Recep Usta 'da sahneye şarkı söyleyerek gelir. Kayserili Recep Usta “*Bülbül ne yatarsın Çukurova'da/ Eşin arar seni bulmaz burada/ Kendim gurbet elde gönül sılada/ Eser gönül sallanır sallanır*” (KSS, 18) şarkısını söyler. Bu halk şiiri örneklerinde kapalı anlatım hâkim olduğu için ileri düzeylerde (c1-c2) konuşma becerisinde kullanılabilir (Kalfa, 2013:174-175). Melodisi olan bu şarkıları ezberlemek öğretim sürecini keyifli hale sokacaktır. Zira şarkıların Türkçe öğretiminde öğrencilerde kullanılan bir teknik olduğu aşikârdır. Derse girişte halk şiir örnekleri verilerek öğrencilerin dikkatleri çekilmesinde, derse karşı motivasyonlarının artırılmasında, dil becerilerinin geliştirilmesinde, dil etkinliklerinde halk kültürünü yansıtan bu ürünlerden faydalanılabilir (Tekşan-Süğümlü, 2018:289-297).

Oyunda, karakterlerden bahsedilirken onların doğduğu şehirlerden “Mora, Depre” gibi Osmanlı coğrafyasının mekânlarına göndermelerde bulunmaktadır. Gölge oyununun temellerini oluşturan İran veziri Şeyh Küşteri'nin adı metinde, Hacivat'ın salıncığının kurulu olduğu meydana verilmiştir.

Günlük hayatta çok sık kullanılan deyimleri yabancılara daha etkili öğretebilmek için Karagöz oyunlarından faydalanılmalıdır. Karşılıklı diyalog şeklinde devam eden deyim kullanımları örnek metinde de kullanılarak hem gerçek anlamıyla hem de mecaz anlamıyla metin içinde verilmiştir. *Karagöz'ün Salıncak Sefası* adlı oyunda Hacivat “daima parasızlıktan zaruretten(zorunluluktan) bahs idersin sonra da bir işin kuyruğunu tutmazsın” diyerek Karagöz'ü eleştirmekte, Karagöz, Hacivat'ı yanlış anlayarak ona “Kara keçinin kuyruğu tutarsam..(KSS, s.3) cevabını vermektedir.

Hacivat: Bak kardeşim elde yok avuçta yok çoluğun çocuğun perişan.

Karagöz: Ona ne şüphe, bir para yok. Evde karı koca her gün birbirimizi yiyoruz. (KSS, s.3)

Karagöz'ün Salıncak Sefası adlı oyunda en fazla tespit edilen kültürel öge 5c başlığı altında bulunan deyimlerdir. Yabancılar için hazırlanan ders kitaplarında deyimler seçilirken güncel Karagöz metinlerinin yanında Osmanlıca Türkçesiyle yazılan ve literatüre yeni giren metinlerden de faydalanılabilir. Türkçe öğretiminde deyimlerin kelime kelime çevrisine değil aynı zamanda deyim kullanıldığı bağlama ve kültürel zemine göre de önemlidir. Özellikle Hacivat ve Karagöz'ün karşılıklı diyaloglarında deyimleri kullanmaları ve bu deyimleri günlük hayattan örneklerle destekleyerek vermeleri deyimlerin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Deyimlerin yanında, yiyecek içecek, kişiler ve meslek grupları, davranış ve söyleyiş adetlerinin yanında beddua örnekleri de çalışmada yer almaktadır.

Tablo 2. Karagöz'ün Salıncak Sefası

ALT ÖGE	KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARILIŞ ŞEKLİ	Sayfa Numaraları
1a	Şeker, kaymak, dondurma	2
1a	Su muhallebisi	2
1a	Çörek	3
1a	Kebap	3

1a	Tahin	6
1a	Mısır patlatmak	14
1a	Fasulye, iri başlı lahana, pırasa	15
1a	Sardelye	21
3a	Lütfü Bey	3
3a/4a	Attar İbiş	3
3a/4a	Hamamcı Eşref	4
3a	Settar Bey	7
3a	Mestur Bey	9
3a	Tiryaki	10
3a	Bilal oğlan	12
3a	Celeb Bayram Ağa	13
3a	Kısrak Rcep Usta	18
4a	Kebabçı	3
4a	İmam	7
4a	Bakkal	7
4a	Salıncakçı	8
4a	Tüccar (esnaf)	17
3a/4a	Eskici Mişven	20
4d	Türki Bülbül ne yatarsın Çukurovada/ Eşin arar seni bulmaz burada	18
4d	Türkü, şarkı söylerim	18
4d	Fasulye tımınım tımınım tım tım tım iri başlı lahana. Kamışlıdır pırasa. Al türkini otur aşığa	15
5a	Kirli çorap giymez mi	11
5b	Be hey ahmak(akılsız)	2
5b	Ulan insan ol insan	3
5b	Efendi baba	7
5b	Öte beri	6
5b	Sakallı kaba	7
5b	Bey efendi	8
5b	Yaşa beyim yaşa	9
5b	İhtiyar kendi kendine söyleniyorsun	10
5b	Musibetin(uğursuzun) sözüne bak	10
5b	Hey beyinsiz herif(adam) hey	11
5b	Züğürt(yoksul) herif	16
5b	Üstümüzde açık at babam at	5
5b	Hele bak hele bak, Bir kuruşa bir tabak.	2
5c	Bir işin kuyruğunu tutamazsın	2
5c	Suratına yapıştıracağım ha.	2

5c	Yine kaşınıyorsun	2
5c	Ağzını topla	2
5c	Hem kel hem fodul(kibirli)	2
5c	Dur ayağını öpeyim	3
5c	Elde yok avuçta yok	3
5c	Şimdi sıvışır (kaçar) giderim	3
5c	Can kulağıyla dinlerim	3
5c	Her gün birbirimizi yiyoruz	3
5c	Bir işe teşebbüs etmezsin(girişimde bulunmazsın)	3
5c	Yüziime kim bakar	4
5c	Ayağını kıramazsın	4
5c	Cümlesi de hatrımı sayar.	4
5c	Afyonu ziyade (çok fazla) kaçırmışsın	4
5c	Sebat edip oturamazsın	4
5c	Bir baltaya sap olamadın	4
5c	Masalı bırak artık kafam şişti	5
5c	Senin hayrını (iyiliğini) görmeyeyim	5
5c	İkimiz de beyler gibi geçiniriz	5
5c	Bir kere ağzımdan çıktı	6
5c	Vaadimi ifa etdim (sözümü tuttum)	6
5c	Senin hakkını yemezmiyim	6
5c	Aklına turp sıkayım	7
5c	Yine bir şey yumurtladı(açığa vurmak)	8
5c	Hesaptan kitaptan anlar adam değilsin	9
5c	Gönlünü ederim	9
5c	Havadan para almak	9
5c	Aferin gözüme girdin	12
5c	Açlıktan da gözlerim karardı	12
5c	Paramda gözü kalıyor	15
5c	Kuyruğunu bacağın arasına al kıvrıl	18
5c	Detsiz başını derde sokarsın	18
5c	Ağzını düz	19
5c	Gırtladığını sıkayım	22
5c	Tozunu silkeledim	23
5c	Vakit zayi etmeyelim (boşa harcamayalım)	23
5c	Elde yok avuçta yok	3
5f	Senin hayrını görmeyeyim.	5
5f	Dilini eşek arısı soksun	21
5f	Mezarına ateş dolsun	24

Karagöz'ün Aşçılığı adlı oyun dört perdeden oluşur. Oyunda; kabadayı ve sarhoş tiplerden Külhani; İstanbul ağzı konuşanlar'dan Tiryaki, Gayr-i Müslim Kişiler'den Yahudi ve Karolin; Anadolu dışından gelenlerden Mestan ve Bekri yer almaktadır.

Oyun Aşçı Memiş ve Hacivat'ın konuşması ile başlar. Aşçı Memiş, işleri iyi gitmeyince dükkânını kapatıp memlekete gider, orada biraz kaldıktan sonra İstanbul'a geri döner. Başından geçenleri Hacivat'a anlatınca Hacivat ona bir lokanta ve çirak ayarlar. Hacivat'ın Aşçı Memiş'e çirak olarak bulduğu kişi Karagöz'dür. Aşçı Memiş daha öncesinde herkesi dolandırdığı için lokantaya alacaklılar senetlerini tahsil etmek isterler. Karagöz alacaklıların elindeki senedi yırtar ve parayı ödemekten Aşçı Memiş'i kurtarır. Bu duruma Aşçı Memiş memnun kalır. Lokantaya gelen bir kadın, Karagöz'den kadın kılığında eve gelip tatlı yapmasını ister. Karagöz kadın kılığında eve girmeye çalışırken kızın abisine yakalanır.

Karagöz'ün Aşçılığı adlı oyunda Aşçı Memiş sahneye “*milî şarkı ile gelir*” ibaresinden sonra türkü başlığı altında “*Armut dalda sıra sıra/ Yar giderse Mısır'a/ Ben giderim peşi sıra* (KA, s.2) manisi yer alır. Bu durum Karagöz oyunlarında oldukça fazla karşılaşılan bir durumdur. Sadece türkü ve şarkı türü yanında Osmanlı toplumunda farklı etnik gruplara mensup tebaanın da müzikleri oyunların içerisinde kendisine yer bulmuştur. Karagözcüler ve araştırmacılar oyunlarda geniş yer tutan şarkı ve türkülerini hayal şarkıları başlığında değerlendirmişlerdir. Her hayalinin seslendirdiği kendine ait bir hayli şarkı ve türkü mevcuttur (Kıymışoğlu, 2015:59-60).

Türk kültürünün temel özelliklerinden biri misafirperverliğidir . Yeme-içme kültürünün oldukça zengin olduğu Türk kültüründe sözlü ve yazılı kültürde halk mutfağına oldukça fazla yer verilmektedir.

Tiryaki: Her ne ise şimdi pişmiş ne yemekler var. Mesela hindi derisinden terbiyeli işkembe çorbası, beyin tavası, dil haşlaması...

Karagöz: Ağzım sulandı. İhtiyar biz öyle adi yemek pişirmeyiz.

Tiryaki: Aferin daha fevkalade yemekler var ha. Mesela tatlılardan keşkülü fukara, dilberdudağı, tavukgöğsü falan(KA,s.15)

Türk toplumunun has özelliklerinden biri de selamlaşma ve vedalaşma uygulamalarıdır. Hem bir dini vecibe hem de toplumsal kabul olarak düşünülen selamlaşma kültürü Karagöz metinlerinde şu şekilde ele alınmıştır.

Hacivat: Ooo hoş geldin safa geldin Memiş Usta

Aşçı: Vah Hacimaz hoş gördük safa gördük(KA, s.2)

Karagöz'ün Aşçılığı adlı oyunda en fazla tespit edilen kültürel öge 5c başlığı altında bulunan deyimlerdir. Oyunda iki tane atasözü yer almakla birlikte, yemek ve yemek adabı ile kullanımların yanında, davranış ve söyleyiş adetleri olarak oldukça fazla yer tutar.

Tablo 3. Karagöz'ün Aşçılığı

ALT ÖGE	KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARILIŞ ŞEKLİ	Sayfa Numaraları
1a	Bal ile kaymağı yerler	2
1a	Pilav	11
1a	Kullandığımız et koyun mu yoksa sığır mı?	15
1a	Hindi derisinden terbiyeli işkembe çorbası	15
1a	Beyin tavası	15
1a	Dil haşlaması	15
1a	Dilberdudağı	15
1a	Tavukgöğüsü	15
1a	Kurufasulye	15
1a	Mantar yahnisi	15
1a	Yumurta	15
1a	Balık	15
1a	Şiş, döner	18
1a	Omlet	18
1a	Levrek	19
1a	Tatlı	19
1a	Çorba	19
1a	Helva	23
1a	Yahni	23
2a	Bonsuvar mösyö	11
3a	Bolulu Memiş Usta	23
3a	Külhani	8
2a/3a	Mösyö Karolin	11
3a	Kuzinır	11
3a	Bekri Mustafa	21
4a	Aşçı	3
4a	Lokantacı	7
4a	Hamal	10
4a	Manav	17
4a	Kolcu	22
4d	Armut dalda sıra sıra/ Yar giderse Mısır'a	2
4d	Başladı oyuna köçekler, çaldı davullar	2
4d	Şarkı ile Tiryaki gelir	14
4d	Yıktın perdeyi eyledin viran/ Ben de sahibine haber vereyim hemen	24
5a	Yaşmaklı(örtülü) bir hanım gelir	20

5b	Avşam	2
5b	İflas ettim	3
5b	Ver elin doğru memlekete	3
5b	Üç beş ay orda kaldık	4
5b	Göynüm gözümde karardı	4
5b	Elimin altında	5
5b	Ağzı burnu yerinde bir de çırak	5
5b	Takım taklavat(araç gereç) hepsi yerinde	6
5b	Anadan doğma	6
5b	Hani bana yanaşacak uşak	6
5b	Dükkanda zıbaracaksın(öleceksin)	7
5b	Ben bunu tepelerim ya	7
5b	Borçludan morçludan gelen gonan(giden) var mı?	10
5b	Sen bilir yoksa bilmez ben anladı sen hiç bilmez	11
5b	Suratımı yalama cılasını kaçırırsın	14
5b	Gittim geldim her gün martaval(palavra)	17
5c	Hazıra dağlar dayanmaz	3
5c	Harap oldum	3
5c	Can gözüyle evdekileride görelim	3
5c	İstanbul'un yolunu tuttuk	4
5c	Bunu iyi akıl etmişsin	4
5c	Kaygısına düştün	4
5c	Tam zamanında geldin	4
5c	Eğer gönlünü edebilirsem	5
5c	Aklına koy	8
5c	Ayak atıyorsun	8
5c/5f	Canı çıksın	9
5c	Eline mi yapışır	9
5c	İşine mukayyet (bağlı) ol	10
5c	Boynunu bükmüş	11
5c	İşi pişkinliğe (yüzsüz)vuruyorum	12
5c	Gözüme girdin	14
5c	Sütçü beygiri (atı) Bekri gibi ayakta uyuyor	14
5c	Ağzım sulandı	15
5c	Canım kurban (feda) olsun	18
5c	Ayağımı öpeyim	21
5c	Dizlerimde duracak hal kalmadı	21
5c	Kuyruğu kurtardı	22
5c	Nara atar (haykırmak)	24

5c	Ahirete yolcu edeyim	24
5d	Bana olan pişmiş kazın başına gelmemiştir	3
5d	Sılaya giderse insanın bahtı (şansı) açılır	3
5e	Hoş geldin sefa geldin	3
5e	Merhaba gözüm	6
5e	Merhaba ciğirim	6
5f	Geçmiş olsun	3

Dört perdeden oluşan *Karagöz'ün Evlenmesi Yahut Üç Sevdahlar* adlı oyun Karagöz ile karısı arasında geçen münakaşa sonucunda Karagöz'ün karısının evi terk etmesiyle başlar. Başlangıçta Hacivat, Karagöz ile eşinin arasını yapmak ister ama Karagöz karısıyla bir araya gelmek istemez. Bunun üzerine Hacivat, Karagöz'e bir ders vermek ister, onunla aynı kaderi paylaşan Mesrure adlı bir kadınla onu tanıştır. Bu kadının kadının üç sevdalısı vardır. Birinci sevdalısı olan Raci Bey, Karagöz'e kendisini Mesrure'nin akrabası olarak tanıtır ve onu aradığını söyler. Karagöz ile Raci Bey arasında karşılıklı diyaloglarla ikinci perde kapanır. Üçüncü perde Mesrure'nin ikinci sevdalısı Gevşek Mehmet'in sahneye gelmesiyle açılır. Mesrure Gevşek Mehmet'i akrabası olarak tanıtır. Dördüncü perdenin açılışında da üçüncü sevdalısı Aydın Uzun Efe şarkı söyleyerek sahneye gelir, Karagöz'e emmi kızı yalanıyla Mesrure'yi aradığını söyler. Efe ve Mesrure iş birliği yapıp Karagöz'ü evden kovarlar ve böylece Karagöz evinden de olur.

Karagöz'ün Evlenmesi adlı oyunda Karagöz'ün eşinin evi terk etmesi neticesinde Hacivat, Karagöz'den derdini anlatmasını ister. Yanlış anlaşılma üzerine kurulan diyalogda Hacivat "Derdini söylemeyen dermanını bulamaz" atasözünün hangi anlama geldiğini Karagöz'e açıklamak için deyimlere başvurarak atasözünün anlamını açıklamaya çalışır.

Karagöz: Açılırsam boğulurum diye korkuyorum. Ulan ben balıkçı kayığı mıyım?

Hacivat – Öyle değil canım içindekini meydana dök.

Hacivat – Laf anlayan biri gelsin kuzum yani derdin ne ise saklama, ifşa et. (KE. s.3-4)

Halk Edebiyatı, sanatın da şiirin de ana kaynaklarından. Bir efsane, bir tiyatro oyunu, halk hikâyesi ve destan bir romanın doğuşuna kaynaklık edebilir. Halk edebiyatı türleri yerinde kullanıldığı zaman verilmek istenen mesajı tek başına taşıyabilir. Hayaliler, oyunların muhavere ve diğer bölümlerinde türkü, şarkı ve mani örneklerine yer vermiştir.

Şarkı

Efeyim severim ben zevk u safâyı

Gam bilmem ne imiş attım ben cefâyı

Kangı efe sevmez su başıda safâyı (KE, s.18)

Nakarat(KA, s.2)

Türkü

Armut dalda sıra sıra

Yar giderse Mısır'a

Ben giderim peşi sıra

Tablo 4. Karagöz'ün Evlenmesi Yahut Üç Sevdalar

ALT ÖGE	KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARILIŞ ŞEKLİ	Sayfa Numaraları
1a	Peynir şekeri	11
1a	Enginar değil sulu bamyasın	13
3a	Mesrure Hanım	6
3a	Râci Bey	11
3a	Gevşek Mehmed	15
3a	Aydınlı Uzun Efe	18
3c	Hayır efendim familyanızı soruyorum	9
3c	Beyefendi siz cariyenizle âdeta istihzâ ediyorsunuz(alay etmek)	9
3c	Hısım akrabaları kimsen var mı?	11
3c	Tezemin oğlu Gevşek Mehmed	18
3c	Benim bir emmi(amca) kızım var	20
3e	Komşu Rabia Hanım	5
4a	Balıkçı kayığı mıyım?	3
4a	İmam	9
4a	Fırıncı	18
4d	Semaî söyleyerek Hacivat gelir	2
4d	Bayatiden şarkı söylüyorum	3
5a	Esbap(elbise)	4
5b	Def olup gitti	3
5b	Adamsın be adam	5
5b	Adeta zırlama(sızlanmak) gibi bir şey oldu	7
5b	A üstüme iyilik sağlık	7
5b	İn misin cin misin doğru söyle	7
5b	Ne cinsiniz ne de peri	8
5b	Ey anasım	12
5b	Al havadisi otur aşağı	21
5c	Gazel mi okuyorsun	3
5c	Alay ediyorsun ha	3
5c	Derdin neyse ifşa et(açıklamak)	4
5c	Başıma musallat(bela) edeyim	5
5c	Gelen giden yok	6
5c	Kismet ayağıma geldi	6
5c	Sermayeden bir şey kaybetmezsın	7
5c	Daha sifrahım(ilk alışveriş) yoktur	8
5c	Yüreğim oynamaya başladı	8

5c	Ayağınızı öpeyim	8
5c	İçli laf söyleme	8
5c	Bir kere ağlamam tutarsa akıntının arkasını kesemezsin.	8
5c	Hayırsıza düştüm	10
5c	Üç aydır ortadan kayboldu	11
5c	Dilimin ucunda	12
5c	Hatırına toz toprak konmasın	13
5c	Peyda oldu(ortaya çıkmak)	15
5c	İçin dışarı çıksın	16
5c	Dilinin altında bir şey var ama çıkaramıyorsun	16
5c	Rast getiremedim	19
5c	Lafları da boyu gibi uzun	19
5c	Gözüm görmesin	22
5c	Bastonumu başında parelerim	23
5c	İflahını keserim(gücünü tüketmek)	23
5d	Derdini söylemeyen dermanını bulamaz	3
5d	Kesilen baş yerine gelmez. Gelse de sahibine hayır etmez derler	5
5d	Dağdaki gelir bağdakini kovar	22
5d	Mart içeri pire dışarı ha.	22
3e/5e	Merhaba sadıç	19
5f	İşimizi Mevlâ âsân eyleye(kolaylaştırsın)	2
5f	Suratını şeytan görsün	5
5f	Kör olası	12
5f	Gözün kör olsun	12
5f	Hay ömrüne bereket	17
5g	Karı ile patırtı ettik (atışmak)	4
5g	Şuraya köpek biçimi bir uzanayım	6
5g	Amma pis boğazmış	10
5g	İçi, ceviz içi, komşunun piçi, az dışarı gel de içimi dökeyim.	15
5c/5g	Sen belanı arıyorsun	16
5g	Ne söyleyeceksen hadi yumurtla(söyle)	16
6a	İyi ama sen bunca zamandır evliliğe alışmışsın. Malum a bekârlık güçtür	5
5f/6a	Ben ölüden korkarım	7
6a	Zevceniz(eşiniz) yok mu?	8
6a	Evli misiniz bekâr mı?	9
5c/6a	Dünya evine girmediniz mi?	9
6a	İzdivaç ettim(evlenmek)	10

Karagöz'ün Yalova Sefası adlı oyunda Hoppa Bey ile Fettan Hanım şarkı söyleyerek sahneye gelirler. Fettan Hanım, Hoppa'dan kendisini Yalova kaplıcalarını götürmesini ister, Hoppa götürmeyeceğini beyan eder, bunun üzerine Fettan, Hoppa'yı terk eder, yaptığı hatadan pişman olan Hoppa, Fettan'ı bulması için Hacivat ve Karagöz'den yardım talep eder. Hacivat'ın yardımıyla Fettan ve Hoppa tekrar bir araya gelirler. Fettan'ın eşyalarını taşıma maksadıyla yolculuğa Karagöz de dahil olur. Yolculuğa Kanburi, Hacivat, Yahudi, Hacı Fetil, küpe girerek dahil olurlar. Bu sırada Fettan birlikte yaşadığı Bekri ile karşılaşır, Bekri yolculuğa gizli şekilde dahil olan herkesi saklandığı yerde bulur ve hesabını sorar.

Karagöz'ün Yalova Sefası adlı oyunda diğer incelenen metinlerde olduğu gibi en fazla 5c "Deyimler" başlığı adı altında toplam 28 deyim rastlanmıştır.

Tablo 5. Karagöz'ün Yalova Sefası

ALT ÖGE	KÜLTÜREL UNSURLARIN AKTARILIŞ ŞEKLİ	Sayfa Numaraları
1a	Mantar	10
1a	Külbastılık vereyim	15
1a	Istakoz	17
1a	Fındık kebab, Şam baklava	18
1a	Kelem	19
2a/5b	Şarkıyla Yahudi gelir	15
2a/ 5e	Hoş geldin senyör	
3a	Hoppa ile Fettan	1
3a	Fevzi Çelebi	12
3a	Kanburizade	13
3a	Hacı Fetil	17
3a	Bekri Mustafa	19
3a	Haşim	20
4a	Hamal	10
4a	Polis	15
4a	Berber	20
4d	Fesleğen ekim gül bitti dalında bülbüller ötdü. Ötme bülbül yarım gitti	12
4d	Güzel hikayeler nakil eder(anlatmak) sizi güldürürüm	14
4d/5c	Maval okuyarak(yalan söyleyerek)	17
4d	Yıkıdın perdeyi eyledin viran ben de yarana haber vireyim heman	24
5b	Zehirden şifa olmaz	5
5b	Baş üstüne	6
5b	Gönlüm tazedir	12
5b	Çipil çipil her gün banyo , yemek içmek	13
5b	Aşık yaren muhabbet canan	14
5b	Çık ulan dışarı	21

5c	Ayakaltına alırlar(değersiz görmek)	2
5c	Üstüne bastınız.	3
5c	Dolaba girmem	3
5c	Yüzümü göremezsiniz	4
5c	Koklayanın burnu düşer	4
5c	Kıyameti kopar	5
5c	Gönlünü al	6
5c	Gözünü aç	7
5c	Agzı pek yüksekde	9
5c	Gönlü olur	9
5c	Fuçı gibi olur	13
5c	Kapı kapı dolaşdım	20
5c	Peşine mi takıldın	20
5c	Korktuğum başıma geldi	21
5c	Yerden kımıldamıyor	22
5c	Ders oldu	24
5d	İnsan kocar(yaşlanır) ama gönül kocamaz	12
5d	Ummadığın taş baş yarar	21
5e	Çok şükür görüşdüğümüze	2
5e	O hoş geldin	13
5e	Hoş geldin usta	16
5f	Hamd olsun yüzünüzü görebildim	2
5f	Suratını şeytan görsün	5
5f	Dilim tutula idi	5
5f	Kör olmayasıya	7
5f	Duanızla meşgulüm	13
5f	Hay ömrüne bereket	16
5f	Geçmiş olsun	24
5c/5g	Ağzını topla	4
5g	Dudaklarımı matbah(mutfak) paçavrası gibi yırtarım	4
5g	Lakin bu sefer aşırmadım	8
5g	Ekmek mangırını(parası)	11
5g	Elinin köri(Yok canım daha neler)	13
5g	Ulan alacağın olsun	16
5g	Dolmayı yutmam	20
5g	Yalansa günahı yüzine	21
5g	Hadi git gözüm görmesin	21

Sonuç ve Öneriler

Dünyada sınırların ortadan kalktığı, iletişimin kolaylaştığı, insanların tekipleştiği bir ortamda ekonomik, kültürel ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için kültür aktarımına ihtiyaç vardır. Türk eğlence kültürünün ve gösteri sanatları içerisinde toplumsal yaşamı ve ilişkileri anlatan Karagöz metinleri Türk mizah geleneğinin en güzel örneklerindedir. Karagöz metinlerini oluşturan kişilere “hayali” denilmektedir. Bu çalışmayla, Türk tiyatrosunun önemli hayalilerinden kabul edilen Hayali Memduh Bey’in oluşturduğu Karagöz metinleri ve metinlerdeki kültürel unsurların, ders kitaplarında kullanılması sağlanarak materyaller çeşitlendirilebilir, öğrenme süreci zenginleştirilerek daha etkili hale getirilebilir. Çalışmada, Hayali Memduh Bey’in bir seri olarak hazırladığı dört Karagöz metni, Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinde ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımı bağlamında ele alınıp, veriler ışığında tablo ile gösterilmiştir. Veriler, sosyokültürel bilgi başlığı altında yer alan “Günlük yaşam, yaşam şartları, kişiler arası ilişkiler, değerler ve tutumlar, sosyal-toplumsal adetler ve törensel davranışlar olmak üzere altı başlıkta ele alınmıştır.

Hacivat Karagöz metinleri edebi bir metin olması ve mecaz unsurları sıkça kullanılması hasebiyle bu metinler, yabancılara Türkçe öğretiminde genel olarak B2-C1 seviyesi için başvurulacak birer kaynak olma özelliği taşımaktadır. Öğrencilerin anlamakta güçlük çektiği mecaz ifadeler, kalıp sözler, deyimler ve atasözleri, oyundaki tipler aracılığıyla eğlendirilerek öğretilmektedir.

Atasözleri ve deyimler milletlerin tecrübelerini, değer yargılarını yansıtan kalıplaşmış sözcük birliktelikleridir. Karagöz metinlerinde özellikle atasözü ve deyimler metinlerin bağlamına uygun olarak açıklamalı bir şekilde kullanıldığı için yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılacak önemi bir materyaldir. Özellikle Hacivat ve Karagöz’ün karşılıklı diyaloglarında deyimleri kullanmaları ve bu deyimleri günlük hayattan örneklerle destekleyerek vermeleri deyimlerin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. İncelenen metinlerde 9 adet atasözü ve 120’den fazla deyim tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu metinlerin atasözleri ve deyimlerin öğretimi için potansiyel kaynaklar olduğunu göstermektedir. Karagöz oyunları özellikle deyimlerin hem gerçek anlamlarının hem de mecaz anlamlarının öğretilmesinde etkin bir şekilde kullanılabilir.

Yabancılara Türkçe öğretimindeki dört temel beceri dikkate alınarak sosyokültürel bilgi bağlamında ele alınan veriler öğrencilere:

Karagöz oyunları bir gösteri sanatına dayalı eğlence unsuru olması nedeniyle hedef dili öğrenen kişiler kendi kültüründe benzer formda olan gösteri sanatlarıyla ilişki kurarak benzer metinler ortaya koyabilirler.

Karagöz oyunlarındaki şahsiyetleri anlatan tasvirler ders kitaplarında kullanılarak görsel bir hafıza oluşturulabilir.

Özellikle seçilen metinlerdeki mahalli tipler yerel ağız özellikleriyle meslek argolarıyla konuşmaktadırlar. Bundan hareketle öğrencilere güncel dilin yanında meslek argo dili de bu metinler aracılığıyla öğretilir.

Yabancılara Türkçe öğretiminde Karagöz metinlerinde geçen türküler, Türkçeyi öğrenenlerin amaçlarına ve seviyelerine göre seçilebilir.

Karagöz oyunları, Türk kültüründe köklü bir geçmişe sahiptir ve yemeklerinden müziğine, folklorundan sanatına kadar geniş bir yelpazede zenginlik ve çeşitlilik sunar. Bu nedenle, yabancılara Türkçe öğretimi ve kültürel değerlerin tanıtımı için önemli bir araç olarak kullanılabilir.

Karagöz'ün Aşçılığı adlı oyuna yer alan "İşkembe çorbası, şiş, döner, tavukgögüsü, dilberdudağı vb." gibi yemek ve tatlı adları ilgili seviyeye göre öğrencilere ders kitaplarında kullanılabilir.

Dua ve iyi dilek kültürü ile yabancılara Türkçe öğretilirken Türk toplumunun hasletlerini göstermesi açısından kullanılabilir. Hasta birine "Geçmiş olsun"(KYS, s24), işinde tevekkül ile sabretme "İşimizi Mevlâ âsân eyleye"(KE, s.2) yapılan iyiliğe teşekkür mahiyetinde "Hay ömrüne bereket"(KE, s.17,24) gibi güzel dilekler ifade eden sözler metin bağlamında uygun seviyelere göre verilebilir.

Kaynakça

- Akarpınar, B.(2004). "Türk Gölge Oyunu Karagöz'de Zımmi Tipler", *Milli Folklor*, 62, s.19-34.
- Akpınar, Ş., Harmankaya, H., Haşimoğlu, H.(2023) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Unsurları: Günümüz Karagöz Oyunları Örneği, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (3), 733-753.
- And, M.(1977). *Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu*, Ankara:Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Çelik, H., Genç, A. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bir motivasyon ve kültür aktarım aracı: Gezi-gözlem etkinlikleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (ESTÜDAM) Eğitim Dergisi,(ESTUDAM Journal of Education)*, 4(1), 42-53.
- Emeksiz, A.(2008). "Geleneksel Türk Tiyatrosunda Seyirci Odaklı İcra Farklılaşması", *Dümbüllü İsmail Efendi ve Düünden Geleceğe Geleneksel Türk Tiyatrosu Sempozyumu Bildirileri*, [6-7 Kasım 2007/ İstanbul], İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., s. 66-67.
- Gerçek, S. N.(1930). *Türk Temaşası*, İstanbul: Matbaai Ebuzziya.
- Kalfa, M.(2013). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Sözlü Kültür Unsurlarının Kullanımı, *Millî Folklor*, 97, s.167-177
- Karaali, Ç. (2018). "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kurmaca Metinlerin Kültür Aktarımı Fonksiyonu: Hikâye Örneği", *I.Karaman Uluslararası Dil ve Edebiyat Kongresi Bildiri Kitabı*, 326-337
- Kımişoğlu,Z. (2015). *Karagöz Perde Gazelleri*, (Yayımlanmamış doktora tezi) Atatürk Üniversitesi Erzurum.
- Kudret, C.(2013). *Karagöz 1. Cilt*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Siyavuşgil, S.E. (1938). *İstanbul'da Karagöz ve Karagöz'de İstanbul*, İstanbul: Bürhaneddin Basımevi.
- Tekşan, K., Süğümlü, Ü. (2018) "Türkülerin Türkçe Öğretiminde Kullanılabilirliği" *Sakarya University Journal of Education*, 8(4),286-299.
- Türkyılmaz, D.(2013). "Karagözü Yeniden Hayata Katmak Üzerine Bazı Öneriler" *Gazi Türkiyat*, Bahar 12 s. 51-58.
- Yıldırım, A.,Şimşek, H.(2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EK:

“Karagöz'ün Yalova Sefası” kapağı

“Karagöz'ün Aççılığ” kapağı

“Karagöz'ün Evlenmesi/ Üç Sevdalar” kapağı

“Karagöz'ün Salıncak Sefası” kapağı